

אגדת ירושלים

על הר המוריה, לבו הגשמי של העולם, מצויה אבן השתייה, התשתית עליה נבנה העולם הרוחני. בימי אדם הראשון, על פי המסורת שבידינו, הוקם מזבח לכבוד בורא עולם. שם, מניחה המסורת שגם נח הודה לבורא בהקימו מזבח תודה. והרבה יותר קרוב אלינו, רגשית וכרונולוגית, המזבח בו נעקד יצחק בניסיון העקדה. לשם טרח להגיע אברהם עם בנו להקריבו, לפי מצוות ה'. על המזבח נעקד יצחק, עם כל הרקע הרגשי המרטיט שעבר על הבן ולא פחות על האב. שם הונף הציווי: "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּעֱר" (בראשית כב 12), אשר קיבל במרוצת השנים משמעויות אקטואליות קשות חוויה.

דוד המלך מופנה על ידי גד הנביא להקים לה' מזבח בגורן של ארונה היבוסי, אתר המזבח העתיק, מימי אדם הראשון.

"וַיֹּאמֶר אַרְוֹנָה, מִדּוּעַ בָּא אֲדֹנָי-הַמֶּלֶךְ אֶל-עַבְדּוֹ; וַיֹּאמֶר דָּוִד לְקִנּוֹת מַעֲמֹךָ אֶת-הַגֶּרֶן, לְבָנוֹת מִזְבֵּחַ לַה', וְתַעֲצֹר הַמִּגְפָּה, מֵעַל הָעַם. וַיֹּאמֶר אַרְוֹנָה אֶל-דָּוִד, יִקַּח וַיַּעַל אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב בְּעֵינָיו; רְאֵה הַבֶּקֶר לְעֹלָה, וְהַמְרֻגִים וְכָלֵי הַבֶּקֶר לְעֹצִים. הַכֹּל, נָתַן אַרְוֹנָה הַמֶּלֶךְ--לְמֶלֶךְ; וַיֹּאמֶר אַרְוֹנָה אֶל-הַמֶּלֶךְ, ה' אֱ-לֹהֶיךָ יִרְצֶךָ. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-אַרְוֹנָה, לֹא כִי-קָנִו אֶקְנֶה מֵאוֹתְךָ בְּמַחִיר, וְלֹא אֵעֲלֶה לַה' אֱ-לֹהֵי, עֲלוֹת חֹנֶם; וַיִּקֶּן דָּוִד אֶת-הַגֶּרֶן וְאֶת-הַבֶּקֶר, בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים. וַיִּבֶן שָׁם דָּוִד מִזְבֵּחַ לַה', וַיַּעַל עֲלוֹת וְשִׁלְמִים; וַיַּעֲתֶר ה' לְאַרְצָךָ, וְתַעֲצֹר הַמִּגְפָּה מֵעַל יִשְׂרָאֵל." (שמואל ב כד 21-25)

המזבח הזה הוקם בידי דוד המלך והקורבנות שהועלו בו עצרו מגפה שפגעה בעם.

דוד המלך דבק בירושלים ממקום מלכותו בחברון והפך אותה לבירתו. "בֵּן-שְׁלֹשִׁים שָׁנָה דָּוִד, בְּמָלְכוֹ; אַרְבָּעִים שָׁנָה, מָלַךְ. בְּחִבְרוֹן מָלַךְ עַל-יְהוּדָה, שֶׁבַע שָׁנִים וְשֵׁשׁ חֳדָשִׁים; וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ, שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה, עַל כָּל-יִשְׂרָאֵל, וַיְהוּדָה" (שמואל ב ה 4-5). [דוד מלך בשנים 2884-2924 לבריאה].

ירושלים העיר, שלא היתה קשורה, לשבט כלשהו, זכתה לכך שדוד נתן לה את זוהרה המלכותי ואת העטרת הראויה למלכות. בתור שכזו, ביצר אותה דוד, כבירה של ממלכתו, עברו ועבור כל מלכי בית דוד עד החורבן.

שם העיר ירושלים נכתב ביחיד ואילו הקרי נתן לה את הגוון הזוגי. כנראה, נבע משמה המקורי הקמאי **יְהוֹשָׁלַם** [המקור, להערכתנו זאת, הוא המזבחות הרצופים מאדם הראשון עד אברהם, מזבחות לה' שצינו נקודה גאוגרפית זו. שם ה' כתחילית ("ה י ו", ברצף אחר) המצטרפת למילה שלם, (שגם היא משמות הקדוש ברוך הוא, כמו שלום) נותנות **יהושלם**. בכך קולע השם המלא קליעה כפולה. הייחוד של שם ה' בכפילות תורם למשמעות ההגנה, לה ראויה העיר המיוחדת הזו, טבורו של עולם].

קריאת שם עיר, העולה על שפתי רבבות, בשם מקודש עלולה לגרום, חס ושלום, לפגיעה בכבוד שם הייחוד הזה. לכן, נראה לעין כי, באופן ספונטני, הכריע המון העם לקרוא את העיר בתחילית בת שלוש אותיות - "ירו" (המזכירות את שלוש האותיות "היו" הקודמות. לא מפרש אחד עמד כבר על משמעות השם "ירו" ונתן לו יותר מהסבר אחד). ובכך נמנע העם, בשגרת לשונו, מלפגוע בכבוד ה' ובכבוד העיר שנקראה על שמו. באגדה למדנו אם כן, ששמה המקורי של העיר היה **יהושלם**. (1) (2)

ירושלים המבוצרת כבשה מעמד של עיר בלתי נכבשת, כזכור מן הניצחון הגדול שהביסה יהודה, בסיוע מלאך ה', את צבא סנחריב מלך אשור. המעמד של ירושלים עלה בעיני העם עד היותה כסמל לכל ארץ יהודה (ובזמננו לכל ארצנו). החורבן, שבא על העיר בימי נבוכדנצר, הותיר אותה שוממה. על אף השיקומים, להם זכתה במרוצת הדורות, כולל השיקום להיות בירה אדירה, בתקופת חידוש ממלכת יהודה, לא מנעו את החורבן האכזרי מידי הרומאים, שניסו גם למחוק את שמה מעל פני האדמה (ולא צלחו בכך).

מאז חורבנה הגשמי של העיר, על בתי המקדש שנבנו בה בתקופות הזוהר, נשארה ירושלים חקוקה בלב העם, כעיר רוחנית, התלויה בשמיים ממעל. ומה שֶׁהַצְדִּיק מאד את הכינוי הכפול **ירושלים**: - שתי ירושלים, ירושלים של מעלה וירושלים של מטה.

מאזני הפלס מתארים סמלית את פריחתה של ירושלים ואת חורבנה, במקבילות נגדית הפוכה לחורבן ולפריחה של העיר צור ה"מתחרה". כל זאת במסורת של הוקרה ושל ערגה לשיקומה של ירושלים של מטה, הנשמרת באדיקות. "תוכנית בינוי ערים" של העיר הגשמית, הקורמת עור וגידים והמחברת איברים ורובעים והמתגבשת כעיר בירתו של עם ישראל, כמתאים לכינוי **לעיר שחברה לה יחדיו** (רמז ברור לקיומן יחד של שתי הערים), תמיד עם פנים כפולות, עיר גשמית עלי אדמות וקרתא דשופריא מרחפת מעלינו במרומי שמיים. לאות הכרה בזוגיות המופלאה של העיר הנכבדה נשמר את השם הכפול ונממש בזיכרון הלאומי את גדולתה של הבירה הנצחית של העם. עם השב אל ביתו, אל העיר המחובקת בזרועות בנים מגינים, והמוקפת חומת הרים, הר הצופים והר השמחה, הר החומה והר שמואל ועוד סביב לה.

מעל פסגת הר הצופים
 אשתחווה לך אפיים
 מעל פסגת הר הצופים
 שלום לך ירושלים!
 אלפי דורות חלמתי עלייך,

לראות, לזכות, באור פנייך! (מתוך השיר מעל פסגת הר הצופים. מילים: א. המאירי)

במילים אלה או דומות להן, ליווה רבי עקיבא את הרביד, שהעניק לאשתו רחל האהובה, **ירושלים של זהב**. הניב **ירושלים של זהב**, שנאמר בפי הלוחם הגדול וחירות ישראל, שימש כהשראה, כעוגן ספרותי, פיוטי, מזמורי, המנוני את נעמי שמר בשיר הנצחי: **ירושלים של זהב**.

ירושלים של זהב
 ושל נחושת ושל אור
 הלא לכל שיריך
 אני כינור

אך בבואי היום לשיר לך
 ולך לקשור כתרים
 קטונתי מצעיר בנייך
 ומאחרון המשוררים.

הכינור, הנשמע מבין השיטים של המזמור הזה, משתלב עם קול תרועות השופר, התוקע בהר הבית לקראת בוא הגואל- משיח בן דוד.

זהב הפרברים של ירושלים של זהב מזכיר את זהב הפרווים של שלמה המלך ובית מקדשו. "וַיִּצַף אֶת-הַבַּיִת אֲבָן יְקָרָה, לְתַפְאֶרֶת; וְהִזְהֵב, זֶהָב פְּרָוִים" (דברי הימים ב ג 6).

מנהגי ירושלים

התפתחה בירושלים נוסחה של תפילות מדורי דורות, עצמאית ועוצמתית, כמובא למשל בספר הנצחי **נתיבי עם** (המחבר מו"א עט"ר הגו"ג צ"ת הרב עמרם אבורביע זיע"א).

בספר הזה מובאים כל מנהגי ירושלים מפיהם וכתביהם של הספרדים כסמל וכרמזור (רמז של אור) לאחדות העם. מטבע הדברים, אימצו יהודי התפוצות מנהגים שונים ומשונים, במרוצת השנים, שראוי היה להותירם בגלות ולאמץ את מנהגי ירושלים עירם הנוכחית, מבחינת מורה הדור והאתר. (3)

האהבה שרוחש העם וההערכה בכל לב איש, המכוונות אל ירושלים היא היום עובדה שאין עליה עוררים. אנו מתייצבים מול עוינים וזדים, הטוענים

שירושלים אינה עיר בירתנו. אנו יודעים לבטח שמכהונת דוד המלך (שנת 2891 לבריאה) ועד ימינו אנו, ירושלים היא בירתנו ואם נייחס את גיל ירושלים גם בזכות אברהם אבינו, שזה בערך 2100 לבריאה, הרי לנו עיר שעבריותה, יהדותה וישראליותה נמשכות למעלה מ- 3600 שנה. העיר במרכז חייה של היהדות והיא מוזכרת בתנ"ך 669 פעמים, ללמדנו את חשיבותה ומעמדה בהיסטוריה הלאומית שלנו.

"שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, לְדָוִד: שְׁמַחְתִּי, בְּאִמְרִים לִי-- בֵּית ה' נִלְךְ.
עֲמָדוֹת, הָיוּ רְגִלֵינוּ-- בְּשַׁעֲרֶיךָ, יְרוּשָׁלַם. יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה--
כְּעִיר, שְׁחַבְרָה-לָהּ יַחְדָּו. " (תהילים קכב 3-1).

עטוי בדגל הלאומי של הטלית:

כי שמך צורב את השפתיים

כנשיקת שדף

אם אשכחך ירושלים

אשר כולה זהב. (מתוך ירושלים של זהב. מילים: נעמי שמר)

עבד ה' אהוד.

הערה 1:

"וַיִּמְלֶךְ פְּרָעָה נְכֵה אֶת-אֱלֹקִים בֶּן-יִאֲשָׁהוּ, תַּחַת יִאֲשָׁהוּ אָבִיו, וַיִּסַּב אֶת-שְׁמוֹ, יְהוֹיָקִים; " (מלכים ב כג 34). הסבת השם של מלך יהודה שהיה וסל של המלך פרעה נכה, ליהויקים יכולה הייתה להיות נעוצה בשמו של אביו. הסיומת של שם אביו והתחילית של שם המלך המודח שתיהן יצינו, ככל הידוע את שמו של האל ("היו" בסדר המיוחד), אשר לדעת פרעה היה המנהיג הטריטוריאלי של המקום. כוונת המלך הזר הייתה להוכיח שהמלך הממונה נושא את שמו של "האל הלאומי" (בעיני פרעה). זה וודאי יוסיף נופך להסכמת העם למינוי של המלך.

בכל המקרא, השם של שלוש אותיות, אינו מופיע, כמובן בפני עצמו, כמו שהוא מפוענח בממצאים ארכיאולוגים עתיקים מרשימים. הוספת הה' השניה לשם המשולש ("היו") ייחדה אותו לכוונת הרחמים הו"ה, ואילו א-לוהים יוחד לתכונת המשפט והדין. השם בן ארבע אותיות הוא המופיע בתורה ובמקרא והוא כמובן קדוש שאין לבטאו ביטויי שווא.

הערה 2:

בחיבור אחר הובאה אגדה נוספת בת זמננו שאפשר לקרוא לה "אגדת בת" לאגדתנו והיא: המלאך יהושלם.

הערה 3:

דוגמה לאהבה העמוקה והבלתי מסויגת שמצאה לה את הביטוי של כבוד הרב המחבר (וודאי רבו לאין ספור אוהבי ירושלים בכתביהם של החכמים).

מתוך ספר נְתִיבֵי עַם, תולדות הרב המחבר:

"שקדתי לאגור בנתיבתי המנהגים שהוקבעו בירושלים הקדושה ע"י מייסדי הישוב הראשון בארץ, שבדרך כלל טעמם ונמוקם עמם, שלהם נהירים שבילי דרקיעא. ובדורנו זה כמעט שכחו רובא דעלמא את תכנם ומהותם... על כן מחמת חיבת ירושלים הממלאה את כל חדרי בטני אספתי מספרי דבי רב לקוטי בכל מקום שמצאה ידי זכר למנהג ציון עיר קדשנו".

לא אשכחך ירושלים!